

Zmiany gospodarcze w epoce wielkich odkryć i dualizm gospodarczy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Cytat za: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-

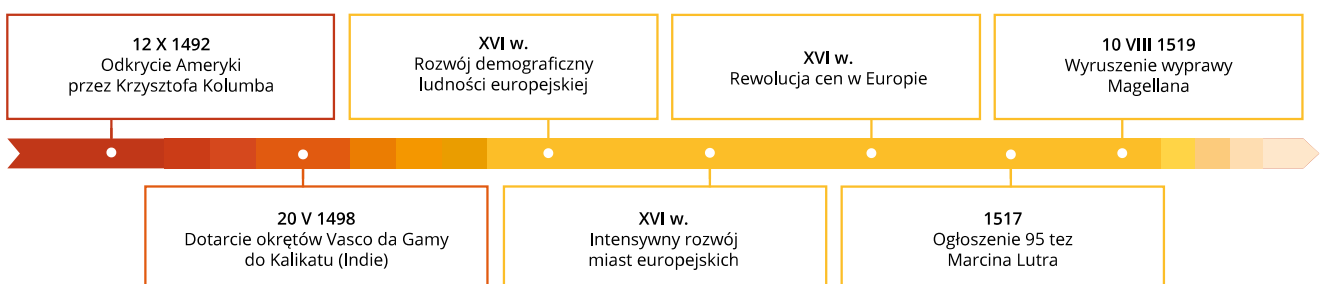
Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 83.

- Cytat za: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 64–65.
- Źródło: Krzysztof Mikulski, Jacek Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVII*, Warszawa 2012, s. 80.

Zmiany gospodarcze w epoce wielkich odkryć i dualizm gospodarczy

Quentin Massys, *Lichwiarze*, 1520 r.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Po odkryciach portugalskich i hiszpańskich napływ dużych ilości kruszców z Nowego Świata do Europy spowodował zwiększenie obrotu pieniędzmi na Starym Kontynencie i tym samym ułatwił handel zarówno w skali lokalnej, jak i międzynarodowej. Wzrost obrotów handlowych wpłynął z kolei na proces specjalizacji produkcji, dzięki czemu mogła wzrosnąć ilość wytwarzanych towarów.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Opiszysz proces „psucia monety”.
- Wyjaśnisz, dlaczego w XVI–XVII w. gospodarki Europy Zachodniej i Środkowo-Wschodniej zaczęły rozwijać się w odmienny sposób.

- Wskażesz przyczyny rewolucji cen.

Przeczytaj

Gospodarka pieniężna

Gospodarka pieniężna, czyli oparta na pieniądzu, zyskiwała nowe obszary, na których dotąd dominował handel wymienny ([barter](#)). Coraz mniej było także gospodarstw samowystarczalnych. Nie oznaczało to oczywiście, że od razu zlikwidowany został cały [sektor naturalny](#) w gospodarce. Nadal był on duży, większy niż sektor pieniężny, ale włączenie w mechanizmy rynkowe nawet kilku procent ludności chłopskiej pozostającej dotąd poza rynkiem oznaczało wzrost popytu na różne towary (m.in. na wyroby włókiennicze, skórzane, rzemiosło) i nadało gospodarce nową dynamikę. Rozkwitła wymiana handlowa, w wielu gałęziach gospodarki towarowo-pieniężnej wprowadzono ulepszenia, które przyspieszyły produkcję - pojawiły się np. pierwsze [manufaktury](#), usprawniono też młyny wodne, które dzięki użyciu nowego rodzaju koła, zaczęły powstawać nawet w niewielkich miejscowościach.

Ciekawostka

Pieniądz w XVI wieku

Pieniądz kruszcowy w XVI wieku pełnił w gospodarce dwie podstawowe funkcje: był środkiem wymiany (pieniędzy na towar i odwrotnie) i miernikiem wartości (np. towarów i usług). W Rzeczypospolitej system monetarny powiązано z pieniądzem cesarskim w 1580 r. co znacznie ułatwiło handel. W XVI wieku zaczęto też produkować w Rzeczypospolitej drobny pieniądz o nominałach od denara po szóstaka i gruby pieniądz, czyli półtalary, talary i dukaty. Grubych pieniędzy używano przede wszystkim w handlu międzynarodowym. Skąd pochodzi nazwa talar? W I połowie XVI wieku w Czechach zaczęto bić monety ze srebra, odkrytego w okolicach miejscowości Jachymów. Od końcówki niemieckiej nazwy mennicy - Jachimstaler Münze, przyjęto nazwę monety. W Polsce przekształciła się ona w talar, a w Hiszpanii w dollaro. Rozwój handlu skutkował powstaniem w Europie wielu potężnych domów bankowych. Właściciel jednego z tych domów - niemiecki przedsiębiorca i bankowiec Jakub Fugger (1459-1525) dorobił się majątku wartego ok. 2 mln guldenów, obecnie byłoby to ok. 370 mld dolarów! W 1519 r.

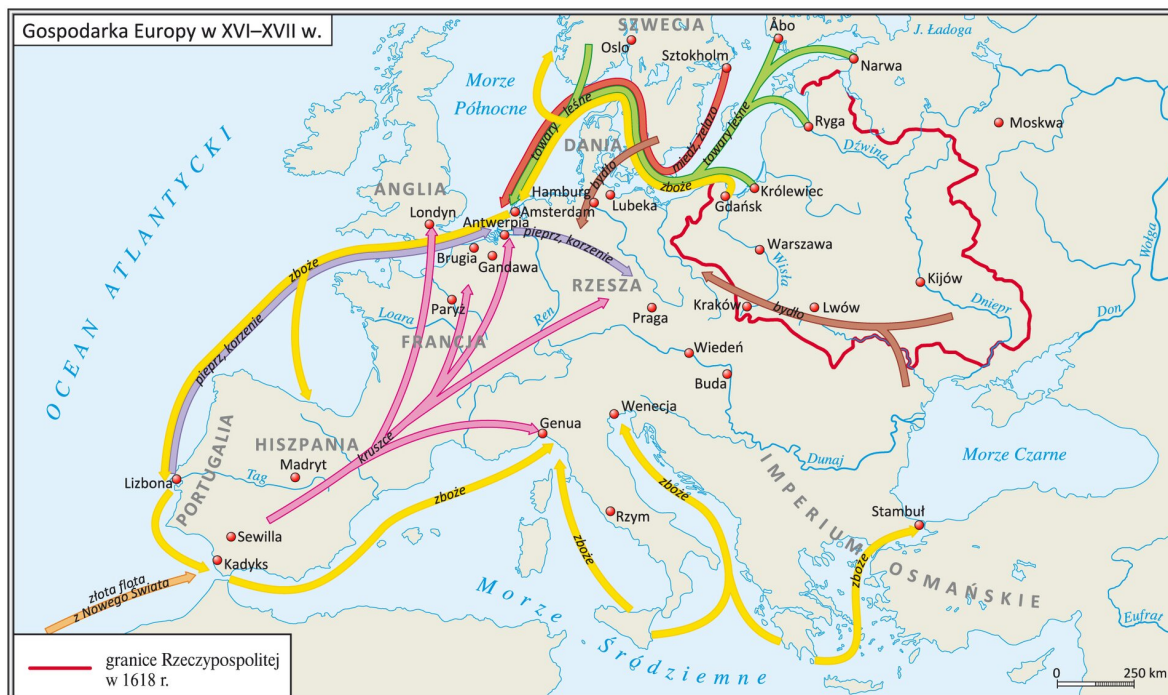
Fugger wsparł wybór Karola V Habsburga na cesarza, udzielając mu kredytu na przekupienie elektorów Rzeszy w wysokości 852 tys. guldenów, czyli 3 ton złota.

Dualizm w rozwoju gospodarczym Europy

Oprócz zmian na rynkach wewnętrznych poszczególnych krajów w epoce wczesnonowożytnej nastąpiło zróżnicowanie, które określone zostało mianem [dualizmu](#) w rozwoju gospodarczym Europy. Jako granicę oddzielającą dwie części kontynentu, których historia ekonomiczna potoczyła się odmiennymi torami, wskazuje się umownie linię rzeki Łaby.

Kraje leżące na zachód od niej, już w średniowieczu lepiej gospodarczo rozwinięte, teraz korzystały dodatkowo z silnego bodźca rozwojowego, jakiego dostarczał handel dalekomorski, szczególnie transatlantycki. W Nowym Świecie istniał popyt na wytwory rzemiosła europejskiego (np. wyroby włókiennicze, żelazne, broń), które w tej sytuacji rozwijało się intensywniej, a napływające zza oceanu towary po uszlachetnieniu lub przeróbce mogły zostać sprzedane z zyskiem. Z kolei kraje leżące na wschód od Łaby, a więc w strefie bałtyckiej, stały się dostawcami surowców (takich jak miedź, żelazo, drewno i inne produkty gospodarki leśnej) dla zachodniego rzemiosła oraz żywności (głównie zboża i mięsa wołowego), czyli towarów nieprzetworzonych.

Taki podział zadań wpływał na odmienne na wschodzie i zachodzie Europy przemiany społeczne. W ciągu 200–300 lat doprowadziły one do trwałego zróżnicowania Starego Kontynentu na dwie części: bardziej i mniej rozwiniętą gospodarczo.

Gospodarka Europy w XVI i XVII wieku. Wymień kraje, do których trafiało zboże z Polski.
 Źródło: Contentplus.sp. z o.o., Stentor, licencja: CC BY-SA 3.0.

Rewolucja cen

Quentin Massys, *Bankier z żoną*, 1514 r.

W epoce pieniądza kruszcowego o wartości monety decydowała ilość zawartego w niej srebra lub złota. Oszuści potrafili obrzynać brzegi monet, by w ten sposób uszczknąć nieco kruszcu i powiększyć swój zysk.

W XVI w. ceny w Europie wzrosły kilkukrotnie, co było konsekwencją inflacji. Spadek wartości pieniądza częściowo wynikał ze zwiększenia się ilości kruszcu w obiegu w związku z jego napływem z Nowego Świata. Niemalże znaczenie miało także psucie pieniądza przez władców europejskich, którzy potrzebowali coraz większych sum do finansowania wojen. Psucie pieniądza polegało na zmniejszeniu zawartości srebra lub złota w stopie, z którego bito monetę, przy jednoczesnym utrzymaniu jej wartości nominalnej. Proceder ten doraźnie ratował finanse państwa, ale na dłuższą metę wprowadzał chaos w gospodarce – pieniądz przestawał

Wyjaśnij, czemu służyło widoczne na obrazie
ważenie monet.

Źródło: Quentin Massys, olej na desce, 71 × 68 cm,

Wikimedia Commons, domena publiczna.

skutecznie pełnić funkcję miernika
wartości.

Charakterystyczną prawidłowością
rewolucji cen był szybszy wzrost cen żywności niż towarów rzemieślniczych, co było
spowodowane wzrostem liczby ludności Europy przy niezmiennej wydajności
rolnictwa, a także większym zaludnieniem miast. Te zjawiska sprawiły, że w Europie
Wschodniej opłacalne stało się dążenie do maksymalizacji produkcji zbóż, które
z zyskiem można było sprzedać kupcom z Zachodu.

Wzrost cen w Polsce i Anglii w XVI w.

Lata	Wzrost cen			
	Polska		Anglia	
	żyto	buty	pszenica	sukno
1501-1510	100	100	100	100
1521-1530	167	64	136	154
1551-1560	311	100	279	137
1571-1580	333	160	303	177
1590-1600	411	245	633	-

Indeks: 1501–1510 = 100. Indeks obliczono, przyjmując ceny z lat 1501–1510 jako
podstawę. Średnie ceny z kolejnych dekad podzielono przez tę podstawę i pomnożono
przez 100. Liczba 167 w kolumnie „żyto” oznacza więc, że ceny wzrosły o 67 proc.,
a liczba 64 w kolumnie „buty” sygnalizuje ich spadek o 36 proc.

Polecenie 1

Na podstawie tabeli prześledź tempo wzrostu cen zbóż w Polsce i Anglii w XVI w. Gdzie
rosły one szybciej? Porównaj tempo wzrostu cen zbóż oraz towarów rzemieślniczych.
Zakładając, że ceny sukna i zboża w latach 1501–1510 były takie same, policz, o ile
więcej sukna można było kupić za tę samą ilość zboża w dekadzie 1571–1580.

Słownik

barter

handel wymienny; transakcja polegająca na wymianie towarów

deflacja

(fr. *deflation*) zmniejszenie poniżej zapotrzebowania ilości pieniędzy znajdujących się w obiegu; przeciwieństwo inflacji

dualizm gospodarczy

(z łac., *dualis* – podwójny, od *duo* – dwa) dwutorowy rozwój w krajach europejskich w XVI w.; w państwach leżących na wschód od Łaby rozwijała się gospodarka folwarczno-pańszczyźniana, a na zachód – zaczątki gospodarki kapitalistycznej

gospodarka naturalna

wczesny typ gospodarki, w której producent jest zarazem konsumentem swoich wyrobów i nie ma nadwyżek do wymiany z innymi producentami

inflacja

(z łac. *inflatio* – nadymanie) postępujący spadek siły nabywczej pieniądza i związany z nim wzrost cen; istnieje hiperinflacja, czyli nadmierna inflacja; spadek wartości pieniądza i wzrost cen; oraz deflacja czyli zmniejszenie poniżej zapotrzebowania ilości pieniędzy znajdujących się w obiegu

manufaktura

przedsiębiorstwo oparte na pracy rękodzielniczej

sektor

część gospodarki wydzielona ze względu na określony typ własności, produkcji lub usług

specjalizacja

(z łac. *specialis* – szczególny) wyodrębnianie się pewnych dziedzin życia oraz dokonywanie się ściślejszego podziału pracy lub funkcji

tezauryzacja

(gr. *thesauros* – skarb) gromadzenie i przechowywanie pieniędzy poza bankami

Słowa kluczowe

gospodarka, Europa, dualizm, inflacja, odkrycia geograficzne, nowożytny kolonializm europejski

Bibliografia

K. Mikulski, J. Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVII*, Warszawa 2012.

Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999.

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem, a następnie wykonaj polecenia.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PrDjzuvW1>

Mikołaj Kopernik o znaczeniu pieniądza w gospodarce nowożytnej

Lubo niezliczone upadku królestw, księstw i Rzeczypospolitych można by naznaczyć przyczyny, te jednak cztery: niezgoda, śmiertelność, niepłodność ziemi i spodlenie monety są, według mojego zdania, najgłówniejsze. Trzy pierwsze są tak jasne, iż nikt prawdzie ich nie zaprzeczy; czwartą zaś, to jest spodlenie monety, niektórzy tylko, i to głębiej się zastanawiający, uznają, z powodu, że nie naraz, gwałtownie, lecz z wolna, i ukrytymi niejako drogami przyprawia państwa o upadek.

Pieniądze, czyli moneta, jest to złoto lub srebro znaczone, według którego stanowi się cena rzeczy sprzedanych, stosownie do postanowienia wszelkiego rządu lub rządcy. Jest więc moneta niejako powszechną miarą ceny. Ta zaś miarą, jak z rzeczy samej wynika, powinna być stałą i niezmienną, inaczej bowiem nastąpiłoby zamieszanie porządku krajowego, jako też pokrzywdzenie kupujących i sprzedających, gdyby np. łokieć, korzec lub ciężarek jakowy nie zachowywał niezmiennej wielkości. Przez tę stałą ilość, czyli miarę, rozumiem cenę, czyli wartość imienną, monety, która lubo od dobroci materiału zależy, różni się jednak od naznaczonej ceny wartością wewnętrzną: moneta bowiem może być więcej cenioną aniżeli materiał, z którego jest wyrobiona, albo też przeciwnie.

Potrzeba ustanowienia monety jest konieczna. Albowiem, chociażby zamiana rzeczy mogła się odbywać według samego ciężaru złota lub srebra, który wobec ogólnego porozumienia się ludzi stanowiłby cenę tych kruszców, to jednak dla uniknięcia wielkiej niewygody w przynoszeniu wszędzie wag oraz z powodu że czystość złota i srebra niełatwo poznać się daje, postanowiono naznaczyć monetę pieczęcią publiczną, która ma wyrażać zawartą ilość złota lub srebra, a w ten sposób być rękojmią wiary publicznej. [...]

Moneta traci szacunek szczególnie przez wielkie jej pomnożenie, to jest, gdy tak wielka ilość srebra jest zamieniona w monetę, że ludzie ubiegają się bardziej za masą

srebra, aniżeli za monetą. Wówczas bowiem moneta utracą powagę, gdy za nią tyle złota lub srebra kupić nie można, ile ona sama zawiera i gdy się w przetapianiu monety większą upatruje korzyść. Na to jest sposób jedyny: nie wybijać więcej monety, dopóki się sama w cenie nie zrówna i nie stanie się nieco droższą od srebra.

Wartość monety upada dla rozmaitych przyczyn, albo z powodu niedostatku samego materiału, to jest, gdy w tym samym ciężarze miedzi jest więcej, aniżeli się należy albo dla niedostatku jej ciężaru, chociażby nawet sprawiedliwą była przymieszka miedzi albo wreszcie, a to jest najgorsze, dla obydwóch tych przyczyn.

[...] Żyją jeszcze ludzie, którzy pamiętają, że w Prusiech, gdy była dobra moneta, tak zboże, jak i wszystkie płody ziemi były tańsze; teraz zaś, gdy jej wartość zmalała, że wszystkie artykuły do życia potrzebne są droższe, codziennie doświadczamy. Stąd jasno się okazuje, że podła moneta lenistwo raczej podsyca, aniżeli zapobiega ubóstwu.

Źródło: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 71–72.

Polecenie 2

W epoce nowożytnej większość władców europejskich nadal, podobnie jak w średniowieczu, miała wyłączne prawo bicia monety. Prowadziło to do licznych nadużyć, w wyniku których realna wartość pieniądza malała, dając jednak monarchom krótkotrwałe korzyści finansowe. Na podstawie tekstu Mikołaja Kopernika przygotuj wypowiedź, w której zniechęcisz monarchę do „psucia” monety.

Polecenie 3

Na podstawie treści audiobooka opisz w kilku zdaniach, jakie różnice dostrzegasz między nowożytnym a współczesnym pojmowaniem funkcji pieniądza.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i wykonaj kolejne polecenia.

Wystąpił błąd

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Zmiany gospodarcze w epoce wielkich odkryć i dualizm gospodarczy*.

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego zjawisko dualizmu gospodarczego spotyka się z krytyką historyków. Jakie argumenty, zdaniem historyka, podważają tę teorię? Uzasadnij odpowiedź.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Opisz znaczenie odkryć geograficznych dla zmiany cen produktów w Europie.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z przytoczonym niżej fragmentem opracowania historycznego, a następnie podaj, jakie zjawisko charakterystyczne dla gospodarki wczesnonowożytnej przedstawia, oraz określ przyczynę jego nasilenia się w Europie w opisywanym przez autora okresie.

” Bardziej widoczny był wpływ tych przemian na wartość pieniądza wyrażaną w cenach towarów. W XVI-XVIII w. ceny wzrosły średnio o 100-150%, przy czym największy ruch nastąpił w XVI w. W stuleciu tym szczególnie szybko rosły ceny zboża (150-200%) oraz innych surowców i towarów: soli, drzewa, metali.

Źródło: Krzysztof Mikulski, Jacek Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI-XVII*, Warszawa 2012, s. 80.

Ćwiczenie 2

Przyjrzyj się poniższej ilustracji zatytułowanej *Zboże płaci*, a następnie określ, czy przedstawia ona sytuację gospodarczą europejskiej sfery ekonomicznej wschodniej, czy zachodniej (z okresu nowożytnego). Uzasadnij odpowiedź.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z przytoczonym niżej tekstem źródłowym, a następnie nazwij opisywane w nim ważne zjawisko społeczno-gospodarcze występujące na terenie jednego z państw zachodniej Europy oraz określ, które to państwo. Wyjaśnij, jaka była geneza tego zjawiska.

” Albowiem gdziekolwiek w waszym królestwie owce dają delikatniejszą, a więc i droższą wełnę, tam zaraz spieszą wielmoże i szlachta, a nawet ten i ów opat, człowiek świętobliwy; wszyscy oni nie są zadowoleni z tych dochodów i plonów rocznych, jakie przynosiły ich przodkom posiadłości ziemskie; mało im, że mimo próżnowania żyją w dostatkach, że zamiast państwu przysparzać korzyści, są dla niego ciężarem; nie pozostawiają więc ani kawałka ziemi pod uprawę zbóż, lecz wszystko zmieniają w pastwiska, burzą domy i miasteczka, zachowują jedynie kościoły – na stajnie – dla owiec [...].

Cytat za: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 64–65.

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z zamieszczoną niżej tabelą oraz tekstem źródłowym, a następnie wykaż, że uchwalenie cytowanej ustawy sejmowej (źródło B) miało związek z eksportem polskiego zboża z Gdańska (źródło A). W odpowiedzi odwołaj się do wiedzy na temat dualizmu gospodarczego Europy w epoce nowożytnej.

Źródło A

Lata	Zboże w łasztach
1465	2000
1470	2200
1490	9500
1510	9700
1530	10 200
1537	14 800
1557	40 500
1583	62 800

Cytat za: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 79.

Źródło B

” Radząc nad pożytkiem spraw prywatnych ogółu [szlachty] naszego królestwa, które najwięcej szkody ponoszą przez złośliwość zbiegłych chłopów, czyli kmieci, lub ich synów, tak, że wielu z naszych poddanych z braku sług i robotników cierpi na skutek zaniedbania pilnych robót, postanawiamy i uchwalamy:

Starostowie i ich zastępcy, jak również władze miejskie grodów i miast mają chwytać przebywających tam wszystkich chłopów, czyli kmieci,

zagrodników, czy jakichkolwiek innych poddanych lub ich synów, którzy uciekając bez wiedzy i woli swego pana przenoszą się do innych okolic. Schwytanych mają używać do prac służebnych tak długo, dopóki pan zatrzymanego lub zatrzymanych odnalazłszy nie zażąda ich.

Cytat za: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 83.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia

Temat: Zmiany gospodarcze w epoce wielkich odkryć i dualizm gospodarczy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń:

3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- opisuje znaczenie odkryć geograficznych dla zmian gospodarczych w Europie;
- przedstawia przyczyny odmiennego rozwoju gospodarek Europy Zachodniej i Środkowo-Wschodniej w XVI–XVII w.;
- wyjaśnia znaczenie takich pojęć jak m.in. dualizm gospodarczy i rewolucja cen.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Zmiany gospodarcze w epoce wielkich odkryć i dualizm gospodarczy”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Prowadzący lekcję określa cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Przedstawia kryteria sukcesu oraz wyświetla na tablicy temat lekcji.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Nauczyciel poleca uczniom, aby zgłaszali swoje propozycje pytań do wspomnianego tematu. Jedna osoba może zapisywać je na tablicy. Gdy uczniowie wyczerpią swoje pomysły, a pozostały jeszcze jakieś ważne kwestie do poruszenia, nauczyciel uzupełnia informacje.

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki.

2. Praca z pierwszym multimedium („Audiobook”). Nauczyciel czyta polecenie 3: „Na podstawie treści audiobooka opisz w kilku zdaniach, jakie różnice dostrzegasz między nowożytnym a współczesnym pojmowaniem pieniądza” i poleca uczniom, aby wykonali je w parach. Wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie się do niej ustosunkowują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia informacje.
3. Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”). Uczniowie zapoznają się z filmem. Każdy uczeń samodzielnie przygotowuje odpowiedzi do poleceń. Najpierw ustosunkowuje się do krytyki teorii dualizmu gospodarczego (polecenie 2), a następnie opisuje wpływ odkryć geograficznych na zmiany cen produktów w Europie. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Uczniowie wykonują w parach ćwiczenia interaktywne 1 i 2 z sekcji „Film + Sprawdź się”. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie dobierają się w pary i wymieniają poglądami, dzielą się tym, czego się nauczyli na temat: „Zmiany gospodarcze w epoce wielkich odkryć i dualizm gospodarczy”.
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć i pracę uczniów podczas lekcji.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia nr 3 i 4 z sekcji „Film + Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

K. Mikulski, J. Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVII*, Warszawa 2012.

Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą zapoznać się przed lekcją z sekcją „Audiobook”, aby przygotować się do późniejszej pracy.